

Қазақстан Республикасы – ХВҚ қызметкерлері миссиясының

қорытынды мәлімдемесі, 2012 жыл

2012 жылғы 5 желтоқсан

28 қараша – 5 желтоқсан аралығындағы кезеңде Астанада және Алматыда IV бапқа сәйкес 2013 жылғы мамырда консультациялар өткізуге дайындық шеңберінде экономикадағы және қаржы секторындағы ахуалды, сондай-ақ экономикалық саясатты зерделеу мақсатында Хоссейн Самиидің басқаруымен Халықаралық Валюта Қорының (ХВҚ) миссиясы болды. Миссия ресми органдарға және басқа да лауазымды адамдарға табысты талқылаулардың болғаны үшін ризашылығын білдірді. Сапар аяқталғаннан кейін Самии мынадай мәлімдеме жасады:

Экономикалық өсу баяулауда, алайда, ағымдағы жылы орнықты деңгейде сақталып қалады. Өсудің баяулауы, ең алдымен, сыртқы сұраныстың төмен болуымен және өткен жылғы жоғарғы деңгеймен салыстырғанда ауыл шаруашылығындағы өндіріс көлемінің күрт қысқаруымен байланысты. Ресми органдар экономикалық өсу бойынша 2012 жылға арналған болжам $5\frac{1}{2}$ пайыздан 5 пайызға дейін төмендейтін болады деп күтуде. Инфляциялық қысым төмендеді, 2012 жылдың соңында инфляция 6 пайыздан сәл асады деп күтіледі. Рейтингілік агенттіктердің соңғы бағалауында көрсетілгендей, базалық экономикалық көрсеткіштердің салыстырмалы түрде алғанда жоғары деңгейде сақталып қалғанына қарамастан, тәуекелдер, негізінен, ахуалдың ықтимал нашарлауымен байланысты. Олар әлемдік экономика жай-күйінің ықтимал одан әрі нашарлауын көрсетеді, бұл мұнай бағасына және Қазақстанның негізгі сауда әріптес-елдеріндегі экономикалық өсуге, сондай-ақ елдің банк секторындағы әлсіз жерлерге әсер етуі мүмкін.

Банк секторы, бұрынғысынша, әлсіз, ал кредит секторы қалыпты болып отыр. Өтімділік және капиталдандыру деңгейінің жоғары, сондай-ақ рентабельділік көрсеткіштерінің жақсару белгілерінің пайда болуына қарамастан, несиелердің жалпы көлемінің 30 пайызынан астамын құрайтын қызмет көрсетілмейтін кредиттердің (ҚКК) көлемі бұрынғыша едеуір жоғары болып отыр. Неғұрлым қатаң пруденциялық реттеу жағдайларында кредиттеу мүмкіндіктерін шектеу кредиттің өсуін тежейді. Сонымен қатар, кредиттеу жекелеген шағын және орта банктерде шоғырландырылған, ал ірі банктер қарыз қаражатын қысқартуды жалғастыруда. БТА банкін қайта құрылымдаудың ұсынылған екінші раунды бойынша кредиторлардың келісіміне қол жеткізілді. Қайта құрылымдауға қосымша ретінде өміршең бизнес-жоспар қажет болады, оған банктегі тәуекелді басқару жүйесін нығайту бойынша және мемлекет алдындағы шартты міндеттемелерді азайту бойынша шаралар кіреді.

ҚКК жинақталған көлемі туралы мәселені реттеу бойынша жұмыс жүргізілуде, алайда нәтижесі осы уақытқа дейін шамалы болып отыр. Қазіргі кезде экономикалық саясаттың үш құралы қолданылуда: Қазақстан Ұлттық Банкі (ҚҰБ) жанында құрылған проблемалық активтер қорына (ПАҚ) кейбір жұмыс істемейтін, жылжымайтын мүлік саласына байланысты емес несиелерді сату; несиелерді банктер басқаратын арнайы мақсаттағы компанияларға (АМК) аудару; және салықтық салдарлары жоқ несиелерді есептен шығару (қазіргі кезде осы шараның қоса алғанда 2013 жылғы желтоқсанға дейін қолданылатыны көзделген). ПАҚ несиелерді пилоттық режимде сатып алуды бастады, ал кейбір банктер АМК құруға кіреді. Бұл шаралар пакеті дұрыс бағыттағы қадамды білдіреді. Соған қарамастан, бұрынғысынша көптеген кедергілер орын алған және алдыға жылжу ақырындап жүзеге асуда: ресми органдардың пікірі бойынша проблеманы толық шешу үшін бұл шараларды кемінде 2-3 жыл қолдану қажет. Қажетті заңнамалық және

салық реформаларын іске асырудағы қиындықтар, бағаның өсуін күтуде банктердің кейбір активтерін сатқысы келмеуі, сондай-ақ қарыздарды қайта құрылымдау процесінің қиындығы кедергілерді көрсетеді. Қаржы тұрақтылығы мен экономикалық өсу үшін тәуекелдерді ескере отырып, ресми органдар: (i) сақталып отырған шектеулерді жою арқылы процесті тездету үшін барлық мүмкін шараларды қолға алуы және банктерді тез арада шешімдер қабылдауға шақыру; (ii) АМК-ға берілетін активтердің нақты бағасын қамтамасыз ету және пруденциялық реттеу талаптарын орындаудан бас тартуға жол бермеу; және (iii) ПАҚ қызметінің нәтижелері негізінде оның жұмыс істеу моделін қайта қарау керек.

Перспективада аталған проблеманың қайта туындауын болдырмау қажет. Осыған байланысты ресми органдар пруденциялық реттеудің кейбір талаптарын енгізді және «Базель-III» жүйесінің жекелеген элементтерін қабылдауды жоспарлап отыр, ал банктер өздерінің тәуекелдерді басқару жүйелерін және кредиттеу тәжірибесін нығайту туралы хабарлады. Соған қарамастан, банктік қадағалауды нығайту (ең бастысы, шығып тексерудің белсенділігін арттыру және банктердің өмірге қабілетті бизнес-жоспарларын әзірлеуді қамтамасыз ету) бойынша жұмысты жалғастырудың қажеттілігі орын алған. Сонымен қоса, макропруденциялық қадағалауды, сондай-ақ кредиттік тәуекелді азайту үшін инфрақұрылымды нығайту, оның ішінде банк секторының өтімділігін бағалауды және жанама кредиттік тәуекелдерді, ертерек ескерту жүйелерін және кредиттік тізілімнің жұмыс істеуін одан әрі нығайту керек. ХВҚ осы мәселелер бойынша техникалық көмек көрсетуге дайын, оның ішінде жұмыс істейтін ҚКК проблемалары бойынша тағайындалып қойған сарапшының қатысуымен ҚҰБ-пен ұзақ мерзімді негізде жәрдемдесуге дайын.

Ақша-кредит саясатының мақсаттары мен құралдарын келісу және нақтылау бойынша жұмысты жалғастыру қажет. Инфляцияның төмендеуін ескере отырып, ҚҰБ айырбастау бағамының ауытқуларын реттеу үшін бұл ретте интервенцияларды жүзеге асыруды жалғастыра отырып, өзінің операциялары бойынша ресми мөлшерлемені төмендетті. Алайда, ҚҰБ операциялары бойынша ставкалардың ықпалын нарықтық пайыздық мөлшерлемелерге беруді толық ауқымды банкаралық нарықтың болмауы қиындатады, сондықтан ақша-кредиттік жағдайларды жұмсарту баяу жүреді. Ақша-кредит саясатын жүргізу экономиканы долларландырумен қиындатыла түседі және қазіргі кезде инфляцияны таргеттеуге ресми көшу мақсатқа сай емес. Осыған қарамастан, қолданыстағы жүйенің күшті жақтарына сүйене отырып, оның ішінде ақша-кредит саясатының ашықтылығын арттыру, валюта саясатының рөлін талдау мен нақтылау жолымен, сондай-ақ базалық инфляцияға қатысты күтулерді бекітуге үлкен назар аудара отырып, дайындық қадамдарын қабылдауға болады. Осыған байланысты ҚҰБ жұртшылықты хабардар ету жүйесін инфляция бойынша отырыстар мен тоқсандық есептердің аяқталуы бойынша ресми хабарламалар форматында пайыздық мөлшерлемелер деңгейі туралы шешімдерді қабылдауды айқындайтын факторлар туралы анағұрлым жан-жақты ақпаратты беру жолымен жетілдіру туралы мәселені қарауы тиіс.

Негізгі міндеті 2013 жылы және орташа мерзімді кезеңде мұнайға жатпайтын тапшылықты қысқарту болып табылады. 2012 жылғы бюджетте көзделгендермен салыстырғанда төмендеу болып табылатын мұнай секторына байланысты кірістер ішінара шығыстарды оларды қысқарту жағына нақтылау есебінен өтелді. Оның үстіне келешекте бюджетте көзделген кейбір шығыстардың кірістердің келіп түсуіне байланысты болуын қамтамасыз ету үшін заңнамаға өзгерістер енгізілген. 2012 жылындағы толық түспеуін ескере отырып, 2013 жылғы бюджетте мұнайға жатпайтын тапшылықтың шоғырландырылған негізде ЖІӨ-нің 1 пайызынан астамына қысқартылуы көзделеді; осы мақсатта бұлжытпай жұмыс жүргізу қажет. Орташа мерзімді перспективада ресми

органдар шығыстардың өсуін шектеу арқылы мұнайға жатпайтын тапшылықты тұрақты деңгейге дейін қысқарту міндеті ұстанымын сақтап отыр. Бұл жоспарларға деген сенімді арттыру үшін ресми органдар: жеңілдікпен салық салу режимдерін қолдануды қысқарту бойынша жұмыстарды жалғастыруы; мұнайға жатпайтын сектордың салық базасын кеңейтуі (оның ішінде арнайы экономикалық аймақтарда салық салудан жалтару мүмкіндіктерін қысқарту арқылы); кейбір салық мөлшерлемелерін қайта қарау мәселесін қарауы тиіс. Бұдан басқа, «Самұрық-Қазына» АҚ операцияларының айқындылығы деңгейін арттырып, бюджеттік жоспарлауды жетілдіру аса маңызды болып табылады. Осыған орай мемлекеттік активтерді басқаратын ұйым ретінде «Самұрық-Қазына» АҚ-ның коммерциялық функцияларын және мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру жөніндегі мекеме ретінде оның рөлін бөлу мақсатында жақында заңнамаға қабылданған түзетулерді құптауға болады.

Экономиканың мұнайдан тәуелділігін азайту ұзақ мерзімді маңызды мақсат болып қалуда. Ресми органдар осы мақсатта мұнайдан түсетін кірістің бөлігін мұнайға жатпайтын салаға және инфрақұрылымды дамытуға инвестициялау үшін қолдану арқылы, оның ішінде мүмкіндігіне қарай жеке және мемлекеттік әріптестік (МЖӘ) арқылы экономиканы әртараптандыру бойынша жоспарларды әзірлеуде. Осындай әріптестік әртараптандыруды нығайтуда маңызды рөлді атқарады, алайда, шартты міндеттемелерді бақылау мақсатында келісімшарттардың айқын болуын қамтамасыз ету барынша маңызды. Бұл ретте таңдалған жобалар жоғары рентабельді болуы, олар бюджеттің тұрақтылығын қамтамасыз ету міндеттеріне, сондай-ақ макроэкономикалық әлеуетке және оларды іске асыру мүмкіндігіне сәйкес келуі тиіс. Табысты әртараптандыруды жүргізу үшін іскерлік ортаны жақсарту жөніндегі жұмысты да жалғастыру қажет.